

19. כאשר זמם ולא כאשר עשה

1. בבא קמא ד: "תני ר' אושעיא" עד "ורבי אושעיא מאי טעמא"

תני רב אושעיא, שלשה עשר אבות נזיקין: שומר חנם, והשואל, נושא שכר, והשוכר, נזק, צער, וריפוי, שבת, ובושת, וארבעה דמתני' הא תליסר. ותנא דידן מ"ט לא תני הני? בשלמא לשמואל, בנזקי ממון קמיירי, בנזקי גופו לא קמיירי, אלא לרב, ליתני! תנא אדם וכל מילי דאדם. ולר' אושעיא נמי הא תני ליה אדם! תרי גווני אדם, תנא אדם דאזיק אדם, ותנא אדם דאזיק שור. אי הכי, שור נמי ליתני תרי גווני שור, ליתני שור דאזיק שור, וליתני שור דאזיק אדם! האי מאי? בשלמא אדם דאזיק שור - נזק הוא דמשלם, אדם דאזיק אדם - משלם ארבעה דברים, אלא שור, מה לי שור דאזיק שור, מה לי שור דאזיק אדם, אידי ואידי נזק הוא דמשלם. והא שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר, דאדם דאזיק שור הוא, וקתני! תני הזיקא דבידים, וקתני הזיקא דממילא. תני ר' חייא, עשרים וארבעה אבות נזיקין: תשלומי כפל, ותשלומי ארבעה וחמשה, וגנב, וגזלן, ועדים זוממין, והאונס, והמפתה, ומוציא שם רע, והמטמא, והמדמע, והמנסך, והני תליסר הא עשרים וארבעה

2. מכות ה: משנה אין העדים וגמרא עד "עונש שמענו אזהרה מנין"

אין העדים זוממין נהרגין עד שיגמר הדין, שהרי הצדוקין אומרים: עד שיהרג, שנאמר: אנפש תחת נפש. אמרו להם חכמים: והלא כבר נאמר בועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו, והרי אחיו קיים; ואם כן, למה נאמר נפש תחת נפש? יכול משעה שקבלו עדותן יהרגו? תלמוד לומר: נפש תחת נפש, הא אינן נהרגין עד שיגמר הדין

גמ'. תנא, בריבי אומר: לא הרגו - נהרגין, הרגו - אין נהרגין. אמר אביו: בני, לאו קל וחומר הוא? אמר לו: לימדתנו רבינו, שאין עונשין מן הדין; דתניא: גאישי אשר יקח [את] אחותו בת אביו או בת אמו - אין לי אלא בת אביו שלא בת אמו ובת אמו שלא בת אביו, בת אמו ובת אביו מנין? ת"ל: ערות אחותו גילה, עד שלא יאמר יש לי בדין: אם ענש על בת אביו שלא בת אמו ובת אמו שלא בת אביו, בת אביו ובת אמו לא כל שכן! הא למדת, שאין עונשין מן הדין

3. ריטב"א מכות ה: ד"ה אין העדים זוממין מתחלת דבריו עד "ואע"ג דגבי מלקות"

מתני' אין העדים זוממין נהרגין עד שיגמר הדין וכו' עד והלא כבר נאמר ועשיתם לו כאשר זמם וכו' והרי אחיו קיים. לאו דנפקא לן מדכתיב לאחיו דהא ודאי שפיר מיקרי אחיו אפילו לאחר מיתה, וכדכתיב להקים לאחיו שם בישראל וכתוב קרבו שאו את אחיכם, ובגמרא לא נפקא לן דהרגו אין נהרגין אלא מדכתיב כאשר זמם ושאינן עונשין מן הדין, אבל מלאחיו לא נפקא לן מידי

4. ריטב"א מכות ה: ד"ה למדתנו רבינו מתחלת דבריו עד "ומעתה הא דאמרינן"

גמ' למדתנו רבינו שאין עונשין מן הדין דתניא וכו'. יש שפירשו דרבי לחדודיה לבריה הוא דקאמר ליה, דודאי אפילו למ"ד בעלמא עונשין מן הדין כדאיתא במסכת סנהדרין (נ"ד א'), בהא אין עונשין דעדים זוממין חדוש הוא ואין לנו בו אלא מקום חדושו בלבד כדאיתא בבבא קמא (ע"ב ב'), אלא לחדודיה אמר ליה, ובריה אהדר ליה שפיר למדתנו רבינו דאפילו בעלמא אין עונשין מן הדין וכל שכן כאן

5. בבא קמא עב: "איתמר עד זומם" עד "איכא דאמרי"

גמ'. איתמר: עד זומם - אבוי אמר: למפרע הוא נפסל, רבא אמר: מכאן ולהבא הוא נפסל. אבוי אמר למפרע הוא נפסל, מההוא שעתא דאסהיד הוה ליה רשע, והתורה אמרה: אאל תשת... רשע... עד; רבא אמר מכאן ולהבא הוא נפסל, עד זומם חידוש הוא, דהא תרי ותרי נינהו, מאי חזית דציית להני? ציית להני, הלכך אין לך בו אלא משעת חידוש ואילך

6. רש"י מכות ב: ד"ה ומה הסוקל

ומה הסוקל אינו נסקל - עדים שלא הוזמו עד שנהרג הנדון ואח"כ הוזמו אין נהרגין כדאמרינן בפרקין /מכות/ (דף ה:). הרגו אין נהרגין דכתיב כאשר זמם ולא כאשר עשה

7. תוס' יבמות ב: ד"ה בתו "אבל בתו מנשואתו" עד "כדאשכחן בפרק ד' מיתות"

אבל בתו מנשואתו מערות אשה ובתה נפקא דלא גרע מבת אשתו וא"ת והיכי נפקא והא אין מזהירין מן הדין כדאמר לקמן בפ"ב (דף כב:) גבי אחותך בת אביך (היא) או בת אמך דצריך למכתב אחותך היא לחייב על אחותו בת אביו ובת אמו לומר שאין מזהירין מן הדין ואר"י דלא דמי דהתם לא איירי קרא אלא באחותו שאינה מן האב ומן האם דבת אביך או בת אמך משמע מן האב שלא מן האם ומן האם שלא מן האב וכדמפרש קרא בהדיא מולדת בית או מולדת חוץ (ויקרא יח) דמתרגמינן דילידא מן אבוך מן איתתא אחרת או מן אמך מן גבר אחרא ואע"ג דדרשינן (לקמן כג.) מולדת בית וגו' בין שאומרים לאביך קיים בין שאומרים לאביך הוצא מ"מ אין מקרא יוצא מידי פשוטו ואם היא בת שניהם מק"ו הוא דילפת אבל בכלל אשה ובתה הוי שפיר בת שהיא בת אשתו

8. תוס' בבא קמא ד: ד"ה ועדים זוממים

פירש ריב"א דאפילו שילם על פי העדים זוממין חייבין דלא שייך בממון כאשר זמם ולא כאשר עשה דאפשר בחזרה ור"י מפרש דלא צריך להאי טעמא דגבי ממון מחייבין להו בק"ו דגבי ממון עונשין מן הדין והא דאמרין במכות (דף ה:) הרגו אין נהרגים היינו משום דהתם אין עונשין מן הדין

9. בבא בתרא נו. מתחלת המשנה עד" שנים בראשונה"

היו שנים מעדין אותו שאכלה שלש שנים, ונמצאו זוממים - משלמין לו את הכל

10. משנה למלך הל' עדות כ"א: ד מתחלת דבריו עד "ומ"ש רבנן ומשלמין"

הרב הנ"י כתב בפרק חזקת עלה דמתני' דהיו ב' מעידים שאכלה שני חזקה והוזמו משלמים את הכל משם הריטב"א שהקשה דלמה משלמים כיון דאין העדים נעשים זוממין עד שנגמר דינו של ראשון וכיון דנגמר דינו של המחזיק והחזיקוהו בקרקע שהיה בידו הו"ל כאשר עשה ולא כאשר זמם דס"ל לרב דגבי ממונא נמי בעינן כאשר זמם ולא כאשר עשה. ותיריך דמיירי שהיה המחזיק חוץ לקרקע כשהוזמו. וקשיא לי עלה מהא דהפיל שן עבדו ואח"כ סימא עינו דלמה משלם דמי העבד לרבו והא כיון שנגמר דינו של העבד הרי הוא תפוס בעצמו והו"ל כאשר עשה ולא כאשר זמם וכעת צ"ע

11. סנהדרין י. "ואמר רבא פלוני רבע השור" עד "הא תו למה לי"

ואמר רבא: פלוני רבע השור והוזמו - נהרגין ואין משלמין ממון, שורו של פלוני והוזמו - נהרגין ומשלמין ממון, ממון לזה ונפשות לזה

12. רבמ"ם הל' עדות כ:ח

עדים שהעידו על אחד והרשיעוהו רשע שאין בו לא מלקות ולא מיתה ולא חיוב ממון ואחר כך הוזמו, הרי אלו לוקין אף על פי שלא זממו להלקות זה ולא לחייבו ממון, כיצד העידו על כהן שהוא חלל כגון שהעידו בפנינו נתגרשה אמו או נחלצה במקום פלוני ביום פלוני והוזמו הרי הן לוקין, וכן אם העידו על אדם שהרג בשגגה והוזמו לוקין ואינן גולין, העידו על שורו של זה שהרג הנפש והוזמו, הרי הן לוקין ואין משלמין את הכופר, העידו עליו שנמכר בעבד עברי והוזמו לוקין, וארבעה דברים אלו מפי הקבלה הן.

13. כריתות כד. "א"ר כרוספדאי א"ר יוחנן" עד "ומאי שנא"

אמר רבי כרוספדאי אמר ר' יוחנן: שור הנסקל שהוזמו עדי, כל המחזיק בו זכה בו. אמר רבא: מסתברא טעמא דרבי יוחנן, כגון דאמר ליה נרבע שורו, אבל אמרו רבע שורו, הוא בעצמו מידע ידיע דלא רבע, ולא מפקר ליה, וטרח ומייתי עדים

14. מנחת חינוך מצוה נ"ב אות י"ב

15. רבמ"ם הל' עדות כ:ב וכסף משנה "ואפשר לתת טעם" עד סוף דבריו

הרג זה שהעידו עליו ואחר כך הוזמו אינן נהרגין מן הדין, שנאמר כאשר זמם לעשות ועדיין לא עשה ודבר זה מפי הקבלה, אבל אם לקה זה שהעידו עליו לוקין, וכן אם יצא הממון מיד זה ליד זה בעדותן חוזר לבעליו ומשלמין לו. +/השגת הראב"ד/ נהרג זה שהעידו עליו וכו'. א"א שבוש הוא זה

ואפשר לתת טעם לדברי רבינו דלא אמרינן כאשר זמם ולא כאשר עשה אלא היכא דהרגו על פיהם משום דגדול עונשם מנשוא אין ראוי לתת להם מיתת ב"ד שתכפר עליהם אלא ראוי להניחם שיהיו נדונין אחר מיתה בעונשים נוראים דוגמא לדבר נותן כל זרעו למולך שהוא פטור מה שאין לומר כן בהלקו ע"פ עדותם. ועוד י"ל טעם אחר שמאחר שאלהים נצב בעדת אל אילולא שהיה חייב זה מיתה לא היה מניח הקב"ה שתאבד נפש אחת מישראל ומאחר שהניח הקב"ה לב"ד שיסכימו להרוג את זה ונהרג חייב מיתה היה הילכך אין לעדים משפט מות מה שאין לומר כן במלקות

16. חדושי ר' חיים על הרמב"ם הל' עדות כ:ב מתחלת דבריו עד ד"ה אלא דלפי"ז תקשי

אבל אם לקה זה שהעידו עליו לוקין עכ"ל נהרג זה שהעידו עליו ואח"כ הוזמו אינן נהרגין וכו

וביאר הכסף משנה כוונתו דס"ל דמלקות שוה למיתה וגם במלקות א, והראב"ד השיג על זה וכתב שלא כן הוא דהרי גם חיובא דעדים זוממין במלקות הא הוי מהך קראדכאש, ובאמת צ"ע, מרינן כאשר זמם ולא כאשר עשה ועיין, א"כ מהיכי תיתי נחייב במלקות גם בעשה, ומאחר דדרשינן כאשר זמם לעשות ולא עשה, ר זמם לעשות או משום דבממון עונשין מן הדין או משום דממון איתי, שכתבו לענין ממון דחייבין גם בעשה 'ב"ק דף ד' בתוס וז"ל הרמב"ם שם וכן אם יצא הממון מיד זה ליד זה בעדותן חוזר לבע, אשר כל זה לא שייך במלקות, ה בחזרה ומשמ, אשר זה שכתב הכא הך דינא דהממון חוזר הוא כפי הנראה טעמאדאפשר בחזרה, ליו ומשלמין לו עכ"ל וצ"ע מאי שנא דבמלקות ס"ל להרמב"ם דח, ע דאי לאו הכי הוה אמרינן גם גבי ממון הך דרשא דזמם ולא עשה ייבין גם בעשה

וכדכתיב בקרא והפילו השופט והכהו לפניו, דהרי מצינו גבי מלקות דבעינן דוקא שילקה בפני ב"ד, ונראה לומר מלקין בזמן הזה בכל מקום מן התורה בפני שלשה סמוכין סנהדרין הלכה ב' וכן הוא לשון הרמב"ם בפט"ז מה, וכל עיקרה של מלקות קיומה הו, ולישנא דבפני שלשה משמע דכולל גם זאת שהמלקות תהיה בפניהם דוקא, וזה הריפשיטא דלא שייך, וכדקי"ל דגם בכפיתה לחוד וברח מיפטר מקרא דונקלה אחיך לעיניך, א רק בפני ב"ד וקרא דונקלה קאי גם על עצם המ, דתרווייהו חדא מילתא היא, וכדין ונקלה כן דין של עצם המלקות, רק בב"ד דאחד מהדיינין קורא ו[ע"א]וסדר המלקות מבואר במכות דף כ"ג, וכדדרשינן כיון שלקה הרי הוא כאחיך, לקות ואם הלקוהו שלא בפני ב"ד אין זה מל, והיינו משום דהמלקות היא בפני ב"ד, השני מונה והשלישי אומר הכהו דכשהו, ולפי זה נראה. וכמושנתבאר, ומגזירת הכתוב דהפילו השופט והכהו לפניו, קות כלל ולא מיפטר בהכי א"כ הא נמצא דאין על המלקות די, מו העדים ואיגלאי מילתא דלא עשה ולא כלום ולא נתחייב מלקות מעולם וא"כ האאיגלאי מילתא דמה שלקה אין בזה דין מלק, והולקה חוץ לב"ד, ולא חשיבי ב"ד בזה, ו מעשה ב"ד כלל ולא, אבל לא שהולקה בדין מלקות ובשם מלקות כלל, כיון דהויא כמו חבלות בעלמא, ולא חשיב תו עשה, ות וא"כ אע"ג דאח"כ איגלאי מילתא דל, דהתם הרי לא בעינן שהקיום יאבב"ד דוקא, דמיא מלקות למיתה וממון ואיגלאי מלתא גם זה דאין על המיתה דין מיתת ב"ד ואין על הממון דין תשלומין, א הוה מחוייב מיתה וממון דבהכי הא איי, ובזההא איכא הגזירת הכתוב דמקרי עשה, אבל כל זה הוא רק משום דחסר לו החיוב של מיתה דאית בה, משא"כ מלקות, דבכה"ג דעשה עפ"י עדות שקר מקרי עשה ומיפטר, רי קרא דזמם לעשות ולא עשה דבטל, א"כ בהוזמו הא נמצא דחסר מדין הקיום, דין מסויים דגם הקיום ועשיית המלקות צריך להיות בפני ב"ד על כן שוב, דכיון דלא מצינו על זה גזירת הכתוב שיהא נקרא עשה, על כן שפיר ס"ל להרמב"ם, ה מדין מלקות והוי רק זמם לעשות ולא מיפטרי העדים, הדר דינא דכיון דבטל מינה דין מלקות שוב לאהוי עשה כלל

דבמחוייבי ממון ומיתה אין החיוב אלא לחייבו בממון או ב, ונראה דגם בזה חלוק דין מלקות מדין מיתה וממון וכמו דחזינן דגם בכפיתו, משא"כ במחוייבי מלקות עצם החיוב משוי לה להמלקות שתהא נחשבת מלקות, מיתה וכן חזינן דאומדין אותו וכל שבשעת גמר דין לא, והיינו משום שכבר נתקיים בו ונקלה, וברח מפטר ממלקות משום שכבר נפטר בהגמרדין של מקצת, היה יכול לקבל שוב מיפטר מהשאר לדעת הרמב"ם ואף בהבריא אח"כ והי, ואע"ג דזה שהעידו עליו לא היה יכול לקבל את כל המלקות, וכן העדים זוממין לוקין כל המלקות, מלקות אבל מ"מ תרוויי, ולא איכפת לן מה שזה לוקה פחות וזה לוקה יותר, ינו משום דשניהם שוין דדין מלקות עליהן ולפי זה בהו. אשר מכל זה נראה דבמלקות עצם החיוב של מלקות משוי לה לדין מלקות, הו דין מלקות עליהן אשר זהו בכלל גזירת הכתוב כאשר זמם ולא כאשר עש, בממון ונפשות מקרי שנעשה בו שלא כדין, מו העדים א, דעצם החיוב הוא שמשוה אותן לדין מלקות, משא"כ במלקות, ה דזה מקרי עשה מה שנעשה בו שלא בחיוב

ואשר על כיון דלאנעשה בו דין מלקות, ועל כן לא מקרי עשה, "כ בהוזמו העדים נמצא דלא הויין מלקות כלל והיינו משום דלפי מה שהוזמו הע, כן זהו שפסק הרמב"ם דבמלקות חייבין העדים גם בעשה וכבר נלקה הנידון וא", וגם דכיון דבטל החיוב ממילא אין בה דין מלקות כלל, דים א"כ הא נמצא דעצם הקיום היה שלא בדין ב"ד ועל כן זהו שפ, ועל כן לעולם הוי רק זמם ולא עשה, כ הא נמצא דבהוזמו העדים לא נעשה בו דין מלקות כלל וכמו שנתבאר, סק הרמב"ם דהעדים לעולם חייבין אף בשכבר הולקה הנידון זה שהעידועליו

17. מכות ה: "חייבי מלקות מנין" עד "חייבי גליות מנין" ורש"י ד"ה חייבי מלקות מנין

חייבי מלקות מנין? תלמוד לומר רשע רשע

חייבי מלקות מנלן - אמתניתין קאי דאמר אין עושין דין הזמה עד שיגמר הדין ויליף לה מנפש בנפש דמשתעי בחייבי מיתות חייבי מלקות מנלן העידוהו שחייב מלקות והוזמו מנלן דאין לוקין אלא אם כן נגמר הדין תחלה על פיהם.

18. רבנו חננאל מכות ה: "כתיב בחייבי מיתות" עד "בחייבי גליות נמי"

כתיב בחייבי מיתות אשר הוא רשע למות ובחייבי מלקות כתיב והיה אם בן הכות הרשע מה בחייבי כריתות ובחייבי מיתות אין עונשין ואין מזהירין מן הדין כך חייבי מלקות